

Obsah

ÚVOD	7
I. PROPAGANDA ALEBO „ČO ČLOVEK MAL A MUSEL VEDIEŤ“	17
Definovanie pojmov	17
Obsahy a úlohy totalitnej propagandy	20
Dobová teória propagandy	24
Propaganda v umeleckých reflexiách	30
Inštrumentárium tvorcov propagandy	34
Selekcia	34
Plánovitosť a centralizácia	37
Prekážky propagandistického pôsobenia	45
Faktor ľudskej pamäti a neovládateľnosti diania	45
Faktor ľudskej nedokonalosti	51
Faktor špecifik a stretov záujmov	53
Faktor neuvedomelého recipienta propagandistických informácií	57
... a problémy s uvedomelým recipientom	60
II. ZAHRANIČNOPOLITICKÁ PROPAGANDA 1956 – 1962:	
HRACIE POLE, POSTUPY A HRDINOVIA	63
Dvojpolovosť sveta	63
... a dvojpolovosť jeho jazyka	65
Propagandistický text	65
Názorová jednotnosť	66
Morálna a historická oprávnenosť	67
Podvojná terminológia	67
Správne chápanie	69
Osoby a obsadenie	72
Nestori panteónu nepriateľov	72
Kľúč na určovanie nepriateľov	73
Obete	75
Bojovníci ríše dobra	77
Rozprávanie o svete za hranicami	80
Sovietsky zväz	80
Triedny nepriateľ	82
Nespoľahliví proletári všetkých krajín	83
Príklady vybraných propagandistických kampaní	85
XX. zjazd KSSZ, boj proti kultu osobnosti, za kritiku a sebakritiku, jar 1956	86
Maďarské povstanie, jeseň 1956	97
Karibská kríza, jeseň 1962	104

III. CENZÚRA – PROTIPÓL I ORGANICKÁ SÚČASŤ PROPAGANDY.	
ZÁSAHY STD DO SPRÁV O ZAHRANIČÍ	114
Organizácia a inštitúcie cenzúry	114
STD ako spolutvorca obrazu čitateľa o zahraničí	117
Cenzurovaný politický vývoj v ZSSR	119
Vysporiadavanie sa s kultom osobnosti	119
Z návštev v krajine, kde zajtra znamená už včera	122
Politicky nevhodná sovietska literárna produkcia	125
Sovietsky zväz, náš vzor	127
Záštitá, mierotvorca a zástanca pracujúcich – alebo ako nechváliť ZSSR	129
O Sovietskom zväze len dobre	131
Novinky z „nášho“ tábora	134
Špecifiká Juhoslávie	136
Čína a Albánsko	138
O súdruhoch z rozvojových krajín	139
Politické následky zahraničného obchodu	142
Kapitalistický blok	142
Paradoxy negatívnej propagandy	142
Zaostávanie za najlepšimi vzormi z cudziny	145
Permanentní víťazi mierového súťaženia	147
Ďalšie paradoxy boja za mier	148
Nevhodné zalomenia – „zrkadlá“ hodné svojho mena	151
Čo život priniesol	155
ZÁVER	159
PRAMENE A BIBLIOGRAFIA	163

Pramene a bibliografia

Archívne fondy

AMV ČR: 318, A 31.

AMV SR: A 2/1, A 6/1 A 38, B9/II., B 8, B 10.

AMZV ČR: Generálny sekretariát Gst, TO – Tiskové konference, TO – Novináři cizí, TO KPS – Film.

SNA: *Archív ÚV KSS*: Tajomník KSS P. David, Okresné konferencie KSS, KSČ po roku 1945, Predsedníctvo KSS, Sekretariát KSS, SNR – Povereníctvo vnútra.

SUAR: *Archív ÚV KSČ*: 01 Zasedání ÚV KSČ, 02/1 Predsednictvo ÚV KSČ, 02/2 Politbyro ÚV KSČ, 05/3 Ideologické oddělení, 10/5 Ideologické komise ÚV KSČ, 07 Porady tajemníků ÚV KSČ, 014 Bulletin ÚV KSČ, 100/3 Mezinárodní oddělení, 100/45 V. Kopecký.

Archív Ústavu marxismu-leninismu 19/13 Oddělení stranických orgánů, stranické informace, 19/18 Bulletin a informační materiály ÚV KSČ a jeho oddělení, 73 P. Reiman, 114 Ústav dějin KSČ.

Knižnice: Univerzitná knižnica UK, Bratislava; Ústredná knižnica SAV, Bratislava; Knihovna ÚSD, Praha; Městská knihovna, Praha; Österreichische National Bibliothek, Wien; Institut für die Wissenschaften vom Menschen, Wien; Central European University Library, Budapest; Cambridge University Library.

Periodiká

Mladost', Naša práca, Nová Mysl, Odborár, Otázky míru a socialismu, Pionierske noviny, Práca, Pravda, Roháč, Slovenka, Slovenské odborné názvoslovie, Smena, Svet socializmu, Učiteľské noviny, Včielka, Život strany.

Dobové tlačoviny

Arbuzov, Alexej: *Irkutský príbeh*, Bratislava: SVKL, 1960.

Babajevskij, Semjon: *Kavaler zolotoj zvezdy*, in: *Sobrannyje sočinenija*, Tom I., Moskva: Chudožestvennaja literatura, 1979.

Celoštátna konferencia KSČ, 5. 7. – 7. 7. 1960, Bratislava: SVPL, 1960.

Čierny, Ján: *N. S. Chruščov – francúzsky hosť*, Bratislava: 1959.

Dokumenty československé zahraniční politiky 1945-1960, Praha: SPN, 1960

Dudincev, Vladimir: *Ne chlebom jedinym*, Moskva: Chudožestvennaja literatura, 1968.

Chruščov, N. S.: *Svět beze zbraní, svět bez válek*, I., II., Praha: SNPL, 1961

Chruščov, N. S.: *O zahraniční politice Sovětského svazu*, I., II., Praha: SNPL, 1962.

Jak agitujeme, Praha: SNPL, 1960.

Jefimov, A. J.: *O jazyku propagandistu*, Martin: 1953.

- Karpov, Jevgenij V.: Brehy šťastia, Bratislava: Osveta, 1962.
- Katalog propagační služby, 1957, praktická příručka pro agitátory, kulturně propagační pracovníky, nástěnkáře a dekoratéry, Praha: 1957.
- Ketlinská, Vera K.: Stráž na Amure, Bratislava: Smena, 1956.
- Ketlinská, Vera K.: Inače žít ne stojit, Leningrad: Sovetskij pisatel', 1961.
- Kopecký, F.: O práci závodního časopisu, Praha: SNPL, 1955.
- Metodická a obsahová pomůcka pro propagandisty kroužků dějin KSČ, Praha: 1961.
- Metodické pokyny pre krúžky Nad mapou sveta, Bratislava: Smena, 1959.
- Metodický poradca pre prácu agitačných stredísk, Bratislava: 1961.
- Na pomoc agitátorom, Bratislava: 1960.
- Na pomoc agitátorom, Košice: 1959.
- Na pomoc propagandistům k ideové výchově na závodech, Praha: 1963.
- Názorně o názorné agitaci, Praha: 1962.
- Nikolajeva, G. J.: Žatva, Bratislava: Pravda, 1952.
- Nikolajeva, G. J.: Pověst' o direktore MTS i glavnom agronome, Moskva: Molodaja gvardija, 1954.
- Nikolajeva, G. J.: Bitva v puti, Moskva: Sovetskij pisatel', 1960.
- Noel, L.: Fotografie v názornej agitácii a propagácii, Bratislava: Osveta, 1961.
- Novikov, S.: Čemu Lenin učil agitátory, Praha: SNPL, 1960.
- Jefimov, A. J.: O jazyku propagandistu, Martin: 1953, orig. Moskva: 1951.
- O názornej agitácii, Bratislava: 1961.
- Od X. do XI. sjezdu, Usnesení a dokumenty ÚV KSČ, Praha: SNPL, 1958.
- Propaganda a agitace v usneseních a dokumentech KSSS, Praha: SNPL, 1953.
- Propaganda řešení i materialov vneočerednogo XXI. sjezda KPSS, Moskva: 1959.
- Propaganda řešení i materialov XX. sjezda KPSS, Sbornik metodičeskich i bibliografičeskich materialov, Moskva: 1956.
- Propaganda řešení i materialov XXII. sjezda KPSS, Moskva: 1962.
- Propagandisté hovoří o své práci, Praha: SNPL, 1960.
- Propagandisté hovoří o svých zkušenostech, Praha: SNPL, 1961.
- Proti reakčnému mendelizmu-morganizmu, Sborník statí, Bratislava: SAVU, 1952.
- Serdečnyje pozdravlenija i drobnyje poželanija k 70-letiju N. S. Chruščeva. Moskva: 1964
- Strana a mládež, učebný rok ČSM, 1962–1963, Bratislava: Smena, 1962.
- Stepičev, M. – Jermolovič, H.: Propagandisty, Moskva: Gospolizdat, 1961.
- Stranická propaganda a současnost, Praha: SNPL, 1962.
- Šatkovskij: Jak organizovat živé noviny, Praha: Práce, 1961.
- Tendrakov, Vladimir: Čas nečeká, Praha: Mladá fronta, 1961.
- Tendrakov, Vladimir: Soud, Praha: Svět sovětu, 1962.
- Usnesení a dokumenty ÚV KSČ, Od celostátní konference KSČ 1960 do XII. sjezdu KSČ, Praha: NPL, 1962.
- XXII. sjezd KSSS, 17. 10. – 31. 10. 1961, Nová mysl, Bratislava: Pravda, 1961.
- Za bojovnou politickou agitaci, Sborník o zkušenostech agitační masové politické práce v sovětské armádě a vojenském námořnictvu, Praha: Naše vojsko, 1959.
- Zpráva o činnosti Ústředního výboru KSČ XI. sjezdu a současné hlavní úlohy, Bratislava: Pravda, 1958.

Výberová bibliografia

- Adelman, Jonathan R. – Palmieri, Deborah A.: *The Dynamics of Soviet Foreign Policy*, New York: Harper & Row, 1989.
- Aragon, Louis: *Súbežné dejiny SSSR, II.*, Bratislava: Smena, 1966.
- Arendtová, Hannah: *Původ totalitarismu*, Praha: Libri, 1996.
- Bičem a rašplí, satira a humor v dělnickém hnutí 1870-1918, Praha: SNPL, 1959.
- Bittman, Ladislav: *Mezinárodní dezinformace, černá propaganda, aktivní opatření a tajné akce*, Praha: Mladá fronta, 2000.
- Bittman, Ladislav: *Špionážní oprátky*, Praha: Mladá fronta, 1992.
- Blackburn, Gilmer W.: *Education in the Third Reich, Race and History in the Nazi Textbooks*, Albany: State University of New York Press, 1985.
- Boller, Paul F. – Story, Ronald: *A More Perfect Union, Documents in U.S. History, II.*, Boston: Houghton Mifflin, 1988.
- Bown, Matthew C.: *Socialist realist Painting*, Yale University Press, 1998.
- Brabec, Jan: *Bůh, ďábel a reklama, Reklama a nacismus*, Praha: Reklub, 1945.
- Brodala, Marta – Lisiecka, Anna – Ruzikowski, Tadeusz: *Przebudować człowieka. Komunistyczne wysiłki zmiany mentalności*, Warszawa: 2001.
- Carlton, David – Levine, Herbert M.: *The Cold War debated*, McGraw-Hill, 1988.
- Conquest, Robert: *Tyrants and Typewriters, Communiqués from the Struggle for Truth*, Lexington, Mass.: Lexington Books, 1989.
- Danchev, Alex: *Alchemist of War. The Life of Basil Liddel Hart*. London: Phoenix, 1998.
- Dobroszycki, Lucjan: *Reptile journalism, The Official Polish-Language Press under the Nazis, 1939-1945*, New Haven: Yale University Press, 1994.
- Doležal, Jiří: *Česká kultura za protektorátu: školství, písemnictví, kinematografie*. Praha: Národní filmový archiv, 1996.
- Dunham, Vera: *In Stalin's time, Middleclass values in Soviet Fiction*, Durham: Duke University Press, 1990.
- Durman, K. – Svoboda, M.: *Slovník moderních světových dějin*, Praha: Svoboda, 1969.
- Durman, Karel: *Útěk od praporů*, Praha: Karolinum, 1998.
- Encyclopaedia Britannica*, London: 1998.
- Flaming, L.: *Americká politika a studená válka*, Praha: SPN, 1971.
- Freeborn, R. – Grayson, J. (eds.): *Ideology in Russian literature*, Macmillan, 1990.
- Galský, D. – Žákovský R.: *Kdo je kdo ve 20. století*, Praha: Svoboda, 1967.
- Golomstock, Igor: *Totalitarian Art: in the Soviet Union, the Third Reich, Fascist Italy and the People's Republic of China*, London: Collins Harvill, 1990.
- Gozman, Leonid – Etkind, Alexander: *The Psychology of Post-Totalitarianism in Russia, The Centre for Research in Communist Economies*, 1992.
- Grossman, Vasilij: *Život a osud*, Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1990.
- Häckel, Bohuš: *Propagační prostředky, jak je vytvářet, posuzovat, používat*. Praha: Vydavatelství obchodu, 1962.
- Heiber, Helmut a Beatrice: *Odvrácená tvář hákového kříže, neznámá fakta o vůdcích třetí říše*. Praha: Mladá fronta, 1997.
- Heller, Mikhail: *Cogs in the Soviet Wheel: The Formation of the Soviet Man*, London: Collins Harvill, 1988.
- Hahn, Hans Henning – Olschowsky, Heinrich (eds.): *Das Jahr 1956 in Ostmitteleuropa*, Berlin: Akademie Verlag, 1996.

- Hixson, Walter L.: *Parting the Curtain: Propaganda, Culture and the Cold War 1945-1961*, New York: St. Martins Press, 1997.
- Hobsbawm, Eric: *The Age of Extremes*, Vintage Books, 1996.
- Holotíková, Zdenka (ed.): *Slovensko v období dobudovania základov socializmu*, Bratislava: ÚML ÚV KSS, 1978.
- Hořec, Jaromír – Sígl, Miroslav: *Generace 45*, Praha: Riopress 1997.
- Chlupáč, Miloslav: *Metodika propagandy, I., II.*, Praha: SPN, 1979.
- Chlupáč, Miloslav: *Aspekty teorie propagandy*, Praha: SPN, 1974.
- Chlupáč, Miloslav: *Propaganda jako společenský jev*, Praha: SPN, 1978.
- Inozemcev, N. N.: *Zahraniční politika USA 1939-1961*, Praha: SPN, 1962.
- Irmanová, Eva: *Kádárismus, Vznik a pád jedné iluze*, Praha: Karolinum, 1998.
- Jastrząb, Marius: *Mozolna budowa absurdu. Działalność wydziału propagandy warszawskiego komitetu wojewódzkiego PZPR w latach 1949-1953*. Warszawa: 1999.
- Jeřábek, Čestmír: *V zajetí stalinismu, Z deníku 1948-1958*, Brno: Barrister & Principal, 2000.
- Kagarlitsky, Boris: *The Thinking Reed, Intellectuals and the Soviet State from 1917 to the Present*, Verso, 1988.
- Kaplan, Karel: *Československo v letech 1953-1966, Společenská krize a kořeny reformy*, Praha: SPN, 1992.
- Kaplan, Karel: *Aparát ÚV KSČ v letech 1948-1968, Studie a dokumenty*, Praha: ÚSD, 1993.
- Kaplan, Karel – Tomášek, Dušan: *O cenzuře v Československu v letech 1945 – 1956, studie*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1994.
- Kennan George, *The Soviet Mind and World Realities in: „Russia, Atom and the West“*, ©1957 in *The European Past*, vol. II., New York: Macmillan, 1964.
- King, David: *The Commisar Vanishes, The Falsification of Photographs and Art in Stalin's Russia*, Canongate Books, 1997.
- Kishon, Ephraim: *Nevděk světem vládne*, Praha: Konsultace, 1991.
- Kollárová, Ivona: *Cenzúra kníh v tereziánskej epoche*, Bratislava: ÚK SAV, 1999.
- Korjakov, Michail: *Živaja istorija, 1917-1975*, Munich: Echo Press, 1977.
- Kosatík, Pavel: *Ferdinand Peroutka, Pozdější život, 1938-1978*, Praha: Paseka, 2000.
- Kosiński, Krzysztof: *O nową mentalność. Życie codzienne w szkołach 1945 – 1956*, Warszawa: 2000.
- Kovel, Joel: *The Red Hunting in the Promised Land: Anticommunism and the making of America*, New York: Basic Books, 1994.
- Krakovský, Roman: *Rituel du 1er mai en Tchécoslovaquie 1948-1989*. Paris: L'Harmattan, 2004.
- Krejčí, A.: *Sibyla hádá špatně. Za oponou Svobodné Evropy*, Praha: Naše vojsko, 1965.
- Kušlina, Oľga (ed.): *Russkaja literatura XX. veka v zerkale parodii, antologija*. Moskva: 1991.
- Kušnierik, Juraj – Čičel, Milan: *Shadows of the Past. The Impact of Communism on the Way People Think in Postcommunist Society*. Bratislava: Stredo-Európska nadácia, 1994.
- Lendvai, Paul: *The Bureaucracy of Truth, How Communist Governments manage the News*, Burnett Books, 1989.
- Lenin, V. I., Spisy, V., Praha: SNPL, 1953.
- Liddel-Hart B.H.: *Why don't we learn from History*, London: P.E.N. Books, 1944.

- Lipták, Eubomír: *Storočie dlhšie ako sto rokov*. Bratislava: Kalligram, 1999.
- Macura, Vladimír: *Český sen*, Praha: Knižnice ĎAS, 1998.
- Malia, Martin: *The Soviet Tragedy, A History of Socialism in Russia, 1917-1991*, The Free Press, New York: Macmillan, 1994.
- Marko, Miloš: *V službe pokroku a priateľstva, Československo-sovietske vzťahy v tlači 1917-1967*, Bratislava: Obzor, 1967.
- Maurois, André: *Súbežné dejiny USA*, Bratislava: Smena, 1966.
- Mazur, Mariusz: *Propagandowy obraz świata. Polityczne kampanie praxowe w PRL 1956 – 1980*, Warszawa: 2003.
- Medvedev, Roy: *All Stalin's Men*, Oxford: Basil Blackwell, 1983.
- Medvedev, Roy: *Khrushchev*, Oxford: Basil Blackwell, 1982.
- Mühle, Eduard (ed.): *Vom Instrument der Partei zur „Vierten Gewalt“, Die ostmitteleuropäische Presse als zeithistorische Quelle*, Marburg: Verlag Herder-Institut, 1997.
- Nálevka, Vladimír: *Kapitoly z dějin studené války, I.*, Praha: ISE, 1997.
- Nálevka, Vladimír: *Fidel Castro, podzim diktátora*, Praha: Epocha, 1997.
- Nekrich, Alexandr: *Otrešis ot stracha, Vospominaniya istorika*, Overseas publications interchange, London: 1979.
- Oakes, Guy: *The Imaging War, Civil Defense and American Cold War Culture*, Oxford University Press, 1994.
- Partos, Gabriel: *Studená vojna očami východu a západu*, Bratislava: PTK-ECHO, 1994.
- Pečenka, M. – Luňák, P.: *Encyklopedie Moderní historie*, Praha: Libri, 1998.
- Pišút, Milan – Výrašteck, Pavol (eds.): *Dejiny svetovej literatúry, II.*, Bratislava: Osveta, 1963.
- Politzer, Georges: *Filozofia a mýty*, Bratislava: Pravda, 1977.
- Pospielovski, D. V.: *A history of Marxist-Leninist Atheism and Soviet Antireligious Policies*, New York: Macmillan Press, 1987.
- Rašla, Anton: *Spomienky spoza mreží*, Banská Bystrica: Vidas, 1998.
- Rawnsley, Gary D.: *Cold war Propaganda in the 50's*, New York: Macmillan Press, 1994.
- Reiman, Michal: *O komunistickém totalitarismu a o tom, co s ním souvisí*, Praha: Karolinum, 2000.
- Reisky de Dubnic, Vladimír: *Communist Propaganda Methods. A Case Study in Czechoslovakia*, New York: Praeger, 1960.
- Rybárová, Františka: *Knižnica a informačné centrum domu ZČSSP*, Bratislava: 1979.
- Řeháková, H. – Veselý, D.: *Zakázané dějiny ve fotografiích ČTK*, Praha: X-Egem, 1999.
- Schechter, J. – Luchkov, V. (eds.): *Khrushchev remembers, The Glasnost tapes*, Little, Brown & Comp., 1990.
- Shlapentokh, Vladimir: *Soviet intellectuals and political power, The post-Stalin era*. Princeton University Press, 1990.
- Sinyavski, Andrei: *Soviet Civilisation, A cultural history*, New York: Arcade Publishing, 1990.
- Smith, Steve: *Russian Worker and the Politics of Social Identity*. In: *Russian Review*, vol. 56, No 1, (Jan. 1997), 3.
- Sokolov, A. K. (ed.): *Общество i vlast', 30. gody, Povestvovaniye v dokumentach*, Moskva: ROSSPEN, 1998.
- Sovětská historiografie včera a dnes, *Otázky dějin*, Praha: Svoboda, 1966.
- Stites, Richard: *Russian popular culture, Entertainment and Society since 1990*. Cambridge University Press, 1992.

- Sturminger, Alfred: 3000 Jahre Politische Propaganda. Wien – Muenchen: Verlag Herold, 1960.
- Šámálik, František: Právní stát kontra stalinismus, Praha: Svoboda, 1991.
- Šnajder, Bohuslav: Proces proti dvanácti milionům, Tvorba uvádí č. 3/1990, Praha: 1990.
- Thom, Françoise: Newspeak, the Language of Soviet Communism, Claridge Press, 1989.
- Tomášek, Dušan: Pozor, cenzurováno! Aneb ze života soudružky cenzury, Praha: Vydavatelství a nakladatelství MV ČR, 1994.
- Tucker, Robert C. (ed.): Stalinism, Essays in Historical Interpretation, New York: W. W. Norton and comp., 1977.
- Tvrdoň, Emil: Jazykové a štylistické prostriedky propagácie, Bratislava: Univerzita Komenského, 1996.
- Vartíková, M. (ed.): Generálna línia výstavby socializmu, Bratislava: ÚML ÚV KSS, 1975.
- Viola, Lynne (ed.): Contending with Stalinism. Soviet Power and Popular Resistance in the 1930s. Cornell University Press, 2002.
- Vymětal, Jiří: Žurnalistické prostředky a ideologický boj, I., II., Praha: SPN, 1982.
- Vyšinskij, A. J.: Soudní řeči, Praha: Orbis, 1952.
- Wagenleitner, Reinhold: Coca-Colonization and the Cold War, The Cultural Mission of the United States in Austria after the Second World War, The University of North Carolina Press, 1994.
- Welch, David: The Third Reich, Politics and Propaganda, London: Routledge, 1995.
- Werth, Alexander: Russia under Khrushchev, New York: Crest Book, 1962.
- Zubok, V. – Pleshakov, C.: Inside the Kremlin's Cold War, From Stalin to Khrushchev, Harvard University Press, 1996.
- Žuravlev, Sergej: „Maleňkije ljudi“ i „bolšaja istorija“. Inostrancy moskovskogo Elektrozavoda v sovetском obščestve 1920ch – 1930ch godov. Moskva: Rosspen, 2000.